

*Хижевська Вікторія Вікторівна,*  
викладач Кропивницького коледжу  
харчування та торгівлі

## **ВЗАЄМОДІЯ СУДІВ І ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ: ОСОБЛИВОСТІ ВИСВІТЛЕННЯ СУДОВИХ ПРОЦЕСІВ**

Сучасна суспільна свідомість у світі відзначається особливо високим рівнем впливу громадської думки на всі сфери життєдіяльності суспільства, починаючи від глобальних політичних рішень і законодавчих проблем та закінчуючи дрібними побутовими питаннями. Головним будівельним матеріалом для громадської думки є інформація, а головними каналами її формування й вираження – засоби масової інформації (далі – ЗМІ). У цьому й реалізує себе журналістика в демократичному суспільстві як галузь суспільно-політичної діяльності [8, с. 74–75].

Засоби масової інформації відіграють важливу роль у формуванні правової держави й громадянського суспільства, правової культури населення, захисті прав і свобод особистості. З цією метою ЗМІ аналізують сферу правових відносин суспільства, практику нормотворчості, судочинства, правозастосування, правореалізації тощо [1, с. 563]. І хоча на сьогодні існує проблема щодо виокремлення юридичної журналістики як окремої тематичної спеціалізації, правнича журналістика має колосальне значення для формування громадської думки.

Журналістські тексти на правову тематику – це написання, редагування, збір і виробництво правових новин чи правових статей новинарного характеру в будь-якому виді ЗМІ. Однією з найголовніших ознак юридичної журналістики є подання правової інформації – сукупності «документованих або публічно оголошених відомостей про право, його систему, джерела, реалізацію, юридичні факти, правовідносини, правопорядок, правопорушення і боротьбу з ними та їх профілактику тощо» [5]. Джерелами правової інформації є Конституція України, інші законодавчі та підзаконні нормативно-правові акти, міжнародні договори та угоди, норми й принципи міжнародного права, а також ненормативні правові акти, повідомлення ЗМІ, публічні виступи, інші джерела інформації з правових питань.

Окрему увагу слід приділити журналістським текстам, які професійно висвітлюють судові процеси та судову проблематику загалом. Перед судовими журналістами стоять

складні завдання, пов'язані з особливостями функціонування судової гілки влади та очікуваннями суспільства щодо отримання інформації про судові рішення. При цьому журналістам необхідно віднайти баланс між повідомленням суспільно значимої інформації, дотриманням прав осіб, які є учасниками судового процесу, та інтересами правосуддя.

Відповідно до принципу публічного здійснення правосуддя [7, с. 11], громадськість має право бути поінформованою через медіа про стан організації судочинства, а суди зобов'язані забезпечити доступ журналістів/інших працівників ЗМІ на судові процеси. Журналісти мають право заздалегідь одержати доступ до інформації про заплановані судові процеси та право отримати копії публічно оголошених судових рішень.

Згідно з позицією Організації Об'єднаних Націй з питань взаємодії судів та ЗМІ «функцією та правом ЗМІ є збір та поширення серед громадськості інформації, висловлювань та критичних тверджень про судочинство, а також висвітлення судових справ до, після та під час судового розгляду, не порушуючи при цьому презумпцію невинуватості» [4]. Отже, журналісти та ЗМІ мають право збирати та поширювати серед широкого загалу інформацію про діяльність судової гілки влади та про розгляд справ у судах. За ними визнається право повідомляти не лише нейтральну інформацію, а й критичні висловлювання про перебіг судового процесу. При цьому інформування громадськості може відбуватись не лише тоді, коли розгляд справи завершено і рішення суду оприлюднено, а й до початку судового розгляду та під час судових слухань. В той же час важливо, щоб ЗМІ відповідально ставились до висвітлення судових процесів і не виходили за встановлені межі.

Юридичні тексти відображають суспільне життя через правові норми як правила належної й обов'язкової поведінки, виконуючи таким чином регулятивну функцію [8, с. 76]. Однією з найголовніших ознак юридичного тексту, яка є характерною для журналістського тексту з правової тематики, є інформативність (мова йде про семантику та форму тексту). Під час висвітлення судових процесів журналісти також мають дотримуватися принципів інформаційних відносин. Повнота інформації, об'єктивність, врахування вимог законодавства – невід'ємні складники тексту, який висвітлює судовий процес.

Важливим компонентом професійної діяльності журналістів є етична поведінка [7, с. 14]. Не лише судді

зобов'язані дотримуватись етичних стандартів. Журналісти так само повинні діяти етично під час збору та поширення інформації на судову тематику. Парламентська Асамблея Ради Європи в Резолюції 1003 (1993) «Про етичні принципи журналістики» [6] виклала норми журналістської поведінки, які мають застосовуватись в усій Європі. В них, зокрема, йдеться про те, що журналісти повинні чітко відокремлювати міркування від повідомлень про події та факти, не змінювати та не перекручувати правдиву й неупереджену інформацію та чесні думки, поважати презумпцію невинуватості та приватне життя особи.

Зазначені принципи враховані й в Етичному кодексі українського журналіста [2], який, зокрема, передбачає, що «висвітлення судових процесів має бути неупередженим щодо звинувачених. Журналіст не може називати людину злочинцем до відповідного рішення суду; журналіст має бути особливо обережним при висвітленні питань, пов'язаних із дітьми. Журналіст та редактор повинні мати обґрунтовані підстави для висвітлення приватного життя неповнолітньої особи (осіб) та дозвіл на це від її батьків чи опікунів. Неприпустимим є розкриття імен неповнолітніх (або вказування ознак, за якими їх можна розпізнати), які мали відношення до протизаконних дій, стали учасниками подій, пов'язаних із насильством».

Судові установи та правоохоронні органи мають надавати засобам масової інформації лише перевірену інформацію або інформацію, яка заснована на обґрунтованих припущеннях. В останньому випадку це має бути чітко вказане засобам масової інформації [7, с. 19].

Крім цього, журналісту слід пам'ятати, що право на інформацію про діяльність судової влади не є абсолютним і може бути обмежене. Зокрема, інтереси моралі, громадського порядку чи національної безпеки в демократичному суспільстві, або якщо того вимагають інтереси неповнолітніх чи захист приватного життя сторін, або тією мірою, що визнана судом суворо необхідною, – коли за особливих обставин публічність розгляду може зашкодити інтересам правосуддя, є легітимними підставами для ухвалення рішення про розгляд судом справ в закритому для преси та публіки судовому засіданні [3]. У кримінальному процесі можливість обмежень передбачено для того, щоб запобігти істотному порушенню прав підсудного, заподіянням серйозної шкоди свідкам, присяжним, потерпілим або неправомірному тиску на них. Якщо обмеження

застосовують в інтересах національної безпеки, то воно не має порушувати прав сторін, передусім – права на захист. Про підстави для обмежень суд має повідомляти ЗМІ. В цивільному процесі до таких кроків можна вдаватися на підставі закону в межах, необхідних у демократичному суспільстві для того, щоб не допустити заподіяння серйозної шкоди законним інтересам приватної особи [7, с. 16].

Журналіст, що серйозно працює над висвітленням судової проблематики, не може не звертатися до документів. Наявність документів має виняткове значення для судової журналістики, оскільки вони допомагають підтвердити чи спростувати інформацію, зібрану під час судового процесу, інтерв'ювання суддів чи учасників процесу. Специфіка цих документів полягає в тому, що доступ до основних з них (доказів у справі та інших матеріалів судових справ) регламентують не загальні норми інформаційного законодавства, а норми процесуального законодавства та Закон України «Про доступ до судових рішень». Належить розрізняти дві ситуації – коли потрібно одержати доступ до судових рішень і коли доступ до матеріалів судових справ. Доступ до судових рішень зазвичай одержують у такий спосіб: присутністю у залі судового засідання під час оголошення судового рішення; забезпеченням доступу учасників процесу до матеріалів справи та наданням копії рішення; оприлюдненням судових рішень у мережі Інтернет в Єдиному державному реєстрі судових рішень; публікацією текстів судових рішень у друкованих засобах масової інформації [7, с. 51].

Судова журналістика пов'язана з потребою спілкування з різними людьми. Журналісти повинні чітко розуміти, яку інформацію вони можуть оприлюднити про учасників судового процесу; хто з учасників процесу не має права заборонити проведення фотозйомки та хто може правомірно відмовитись від фіксації свого зображення на фото або відео з подальшою демонстрацією у пресі або по телебаченню; які наслідки може мати висвітлення або замовчування деталей судового процесу для справедливого судового розгляду, та чи не вплине висвітлення процесу на прийняття рішення у справі.

Отже, інформуючи громадськість, журналіст не повинен порушувати права учасників процесу та інших осіб, які беруть участь у справі, та дбати про недопущення поширення інформації, яка є конфіденційною і може зашкодити учасникам процесу. Після участі в судовому процесі журналістам, які

висвітлюють судові процеси та хочуть одержати коментар суду, слід звертатися до суддів-речників, які були віднедавна визначені в судах, та до прес-секретарів, які є в кожному суді. Якщо потрібно більше інформації та у випадках резонансних справ, доречно буде звернутися до фахівців прес-центру судової влади [7, с. 88]. Важливо знати, що однією із функцій прес-центру судової влади є координація діяльності прес-служб і прес-секретарів судів, інших осіб, відповідальних за взаємодію зі ЗМІ, надання їм організаційної та методичної допомоги.

### **Список використаних джерел**

1. Бачина Л. Ю. Юридична журналістика як спеціалізація. *Актуальні проблеми держави і права* : збірник наукових праць. Одеса : Юрид. Л-ра, 2011., вип. 52, с. 563–570.
2. Етичний кодекс українського журналіста. URL : <https://risu.org.ua/ua/index/projects/masmedia/16251>.
3. Європейська Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод. URL : <https://zakjust.gov.ua/yurydychni-konsultatsii/776-shcho-take-yevropeiska-konventsia-pro-zakhyst-prav-liudyny-i-iaki-prava-ta-svobody-vona-harantuie-17102017>.
4. Про інформацію : Закон України від 2 жовтня 1992 року № 2657-ХІІ. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>.
5. Мадридські принципи щодо зв'язку між засобами масової інформації та суддівською незалежністю. URL : <https://apladm.od.court.gov.ua/sud9105/pres-centr/news/375130>.
6. Резолюція Парламентської Асамблеї Ради Європи 1003 (1993) «Про етичні принципи журналістики» URL : <https://cedem.org.ua/library/rezolyutsiya-1003-1993-pro-etychni-pryntsypy-zhurnalistyky>.
7. Опришко Л., Панкратова Л. Основи судової журналістики : посібник. Київ, 2016. 152 с.
8. Хижевська В. В. Мова юридичної журналістики як самостійний вид мови права. *Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи* : матеріали XIV Всеукр. наук.-практ. конф. Київ : Нац. акад. внутр. Справ, 2018, Ч. 1. С. 74–78.